

Marilena MARIN
Faculty of Law and Administrative Sciences
Ovidius University of Constanta

HUMAN RIGHTS BETWEEN ABUSE AND NON-DISCRIMINATION

Empirical
studies

Keywords

Drepturile omului
Abuz de drept
Nediscriminare

JEL Classification

K33, K41

Abstract

We started researching on human rights based on the common law (Romanian Constitution, the civil code and the code of civil procedure) and continuing with the particular law, for the prevention of and sanction of all forms of discrimination.

In our study we follow the method of protecting human rights in relation to free access to justice, to the abuse of law or procedural rights, non-discrimination and solutions of causes to the European Court of Human Rights.

Introducere

Despre „drepturile omului”, despre „abuzul de drept” și despre „discriminare” s-au scris destule materiale, fiecare dintre acestea cuprinzând aspecte teoretice și practice, deopotrivă. Îmbinarea dintre teorie și practic, în prezentarea unei probleme, mai ales a unei probleme juridice, face mai bine și ușor înțeleasă acea problemă, chiar dacă este vorba despre un studiu empiric, cum este această lucrare. Cercetarea împreună a acestor noțiuni, deși poate fi privită cu ușurință ca o abordare banală, obișnuită, oferă un caracter de noutate prin modalitatea de prezentare a rezultatelor cercetării, cât și prin raportarea la instituții ori reglementări europene. Studiul nostru tinde să surprindă laolalt cele trei noțiuni, prin care dorim să evidențiem, atât cât este posibil, raportul dintre nevoile reale ale justiabililor și nevoile imaginare ale acestora, rezultate din echitate sau din dorința de a ieși în evidență, cu orice preț, de semenii. Acest raport îl vom privi și prin prisma textelor de lege, pentru a putea arăta în ce măsură legislația satisface nevoile cetățenilor ori sancționează abuzul de drept, dar și prin intermediul unor situații practice, concrete.

Drepturile omului și abuzul de drept

Drepturile omului reprezintă acele noțiuni atotcuprinzătoare care include, printre altele, respectul față de om, recunoașterea demnității persoanei, promovarea valorilor, încurajarea bunelor relații dintre oameni și națiuni, respectul universal și efectiv. Toate acestea, la rândul lor, tind spre acel respect universal și efectiv față de drepturile omului și libertățile fundamentale, a căror cum sunt ele prevăzute în Declarația Universală a Drepturilor Omului.

Asupra acestei noțiuni nu vom insista nici din punctul de vedere al definițiilor date, de-a lungul vremii, nici din acela al cronologiei legislative. Ne interesează drepturile omului din perspectiva materializării lor în fața autorităților și justiției, a căror cum ne-am propus încă de la începutul studiului nostru [Brasoveanu, 2012b].

Dreptul de a adresa petiții și de a fi ascultat, liberul acces la justiție și dreptul la un proces echitabil sunt reglementate atât la nivel național, prin legea fundamentală și prin legi speciale, cât și la nivel european/internațional, prin tratate, acorduri, directive, regulamente ș.a. Problemele juridice pot apărea atât la nivel național, cât și internațional, în momentul în care dispozițiile legale sunt greșit înțelese ori nesocotite.

Pentru că cele mai multe probleme apar atunci când este vorba despre „om” și relația acestuia cu semenii și ori cu instituțiile ori autoritățile, am ales să dezvoltăm această latură a studiului.

Atunci când vorbim despre dreptul persoanei de a adresa petiții autorităților, de a fi ascultat atunci când se adresează unei autorități sau instituții, ne gândim la drepturi care trebuie respectate într-un stat democratic. Legea fundamentală, legea administrației publice, legea care protejează drepturile copilului, precum și alte acte normative, recunosc persoanei aceste drepturi.

Trebuie avut în vedere, însă, măsura în care persoana care se adresează legii în elege mesajul, utilitatea și aplicabilitatea acesteia. Pe de altă parte, nu putem adăuga persoana de consecințele legii doar pentru că nu a înțeles legea pe care o folosește sau care se adresează. Această atitudine o întâlnim în teoria și practica autorităților, instituțiilor și instanțelor române, europene, dar și ale mai multor state la nivel internațional.

În acest context, în caz de conflict, apare autoritatea judecătorească care vine să restabilească ordinea juridică în conformitate cu dispozițiile normative. Prin intermediul hotărârilor pronunțate, această autoritate trebuie să exprime neechivoc, clar și concret considerentele pe care le-a avut în vedere la momentul pronunțării hotărârilor respective.

În ceea ce privește instanțele, persoanele se bucură de liberul acces la justiție, sens în care oricine justifică un interes pe care îl poate deduce judecății, se poate adresa instanței competente pentru a-și fi soluționată pricina. În acest sens, justiabililor le este recunoscut dreptul la un proces echitabil, indiferent dacă se judecă la o instanță națională ori europeană [Brasoveanu, 2012a, pp. 1053-1057].

Despre dreptul la un proces echitabil recunoscut persoanelor, noi am mai analizat acest aspect în cadrul preocupărilor teoretice, cercetări care au fost diseminat în cadrul unor manifestări teoretice, precum și în cuprinsul unor materiale publicate.

Abuzul de drept și folosirea abuzivă a drepturilor procesuale

În legislația română anterioară noilor coduri, dar și în cea actuală, abuzul de drept, precum și folosirea abuzivă a drepturilor procesuale au fost și sunt sancționate. Ele pot fi și vătăjite atât de către cel care se adresează autorității ori instituției, cât și de către cel care trebuie să soluționeze petiția cu care a fost învestit.

Pornind de la dreptul recunoscut persoanei de a se putea adresa cu petiții autorităților, în cadrul drepturilor analizate mai înainte, putem exemplifica situația sesizărilor către autorități și instituții, precum și a formulării acțiunilor în justiție.

În primul caz, al sesizărilor către autorități ori instituții, se evidențiază următoarele situații care pot genera un abuz de drept: atunci când persoana sesizează autoritatea sau instituția, cunoscând sau nu modalitatea de formulare a unei asemenea cereri, motivând-o sau nu suficient ori corect.

Posibilitatea unei corespondențe dintre petent și autoritate sau instituție, în vederea completării ori precizării cererii, ori direct trimiterea soluției petiției în termen legal. Cunoașterea de către petent a legii îndeajuns pentru a-ți căuta adresa și ce să ceară în solicitarea respectivă. Răbdarea de a tepta răspunsul în termen legal.

Precizăm că în reglementarea noilor coduri, mai ales în materie civilă, procedura de desfășurare a procesului cuprinde etapa inițială de verificare și regularizare a cererii de chemare în judecată. Opiniile, în acest sens, ar fi de preferat să existe și în relația cu celelalte autorități, decât justiciarii instanțele, o procedură care să ajute la soluționarea petițiilor cu celeritate.

O altă situație întâlnită în practică tot la nivelul autorităților/instituțiilor este aceea când acestea nu răspund deloc, răspund cu întârziere ori nu oferă petentului răspunsul la care acesta se așteaptă. Un rol deosebit de important îl are aici cunoașterea întocmai a atribuțiilor de serviciu a celor care trebuie să răspundă solicitării care le-a fost adresată.

În această din urmă situație, petentul are la îndemână formularea cererilor de atac, după caz, la organul ierarhic superior ori direct la instanța competentă. Tot aici vom include și cererile de atac împotriva lipsei răspunsului ori a răspunsului care nemulțumește petentul.

În cel de-al doilea caz, al formulării acțiunilor în justiție, se pot evidenția următoarele situații care pot genera un abuz de drept sau folosirea abuzivă a drepturilor procesuale: când petentul nu a tept curgerea termenului legal pentru primirea răspunsului la sesizarea formulată și se adresează prematur instanței sau se adresează direct instanței, fără a parcurge procedura prealabilă, atunci când ea este obligatorie. Când petentul investește instanta tardiv cu acțiunea în justiție. Când petentul, din diverse motive, formulează mai multe cereri în justiție, pentru aceeași problemă, prin înregistrarea la instanța a mai multor acțiuni cu același obiect, cauză și părți sau prin înregistrarea unei cereri la instanță, iar o alta, identică, o trimite prin poșta aceeași instanță. În toate aceste situații se vor înregistra separat acțiunile, ca fiind la primul termen de judecată.

Aceste probleme cu care se pot confrunta instanțele au două modalități de soluționare. În primul caz, care intră sub incidența de soluționare a legii vechi, instanțele nu aveau obligativitatea verificării pe portalul existenței unei cauze similare cu identitate de obiect, părți și cauză. Dacă cererile nu erau înregistrate la același complet de judecată, era firesc să nu se cunoască despre existența mai multor asemenea pricini. În această situație se puteau pronunța mai multe soluții care puteau să coincidă în tot sau în parte ori să fie diferite (una admisă, alta respinsă). Această împrejurare putea da posibilitatea reclamantului de rea-credință să

învoce și să folosească hotărârea care îi era favorabilă, mai ales dacă partea adversă nu se sesizase.

De exemplu, în procesele care se judecau în contradictoriu cu Oficiul de Cadastru și Publicitate Imobiliară, și aveau ca obiect plângeri împotriva încheierilor de carte funciar, petentul, după ce se urma procedura prealabilă față de registratorul-șef de carte funciar, petentul se putea adresa instanței. În fața instanței petentul nu are adversar încă de la judecarea pricinii pe fond, deci nici în cererile de atac. Este real că sesizarea instanței nu se face direct de către petent, ci se depune la Biroul de Carte Funciar (B.C.F.), care are obligația să noteze plângerea în evidențele proprii și apoi să o înainteze către instanță. În această situație petentul putea înregistra o altă cerere similară cu cea de la B.C.F., dar la instanță, apoi să solicite conexarea dosarelor, după înregistrarea celui de-al doilea dosar. Dacă nu se dispunea conexarea, dosarul înregistrat la instanță direct ar fi fost respins ca prematur introdus.

Sub incidența noilor reglementări legale, instanțele au obligația de a verifica existența cauzelor identice, iar grefierul de edință întocmește încă de la primul termen de judecată un proces-verbal, care se depune la dosarul cauzei și în care menționează rezultatul cercetării portalului instanțelor.

O altă modalitate de cenzurare din partea instanțelor a abuzului de drepturi procesuale se realizează și în situația în care justiciabilul, cunoscând că nu are anse de câștig în demersul juridic pe care îl inițiază, investește, totuși, instanța cu o cerere, sperând să tergiverseze judecarea pricinii sau chiar să obțină câștig de cauză.

Una dintre situațiile de acest fel este aceea apărută în litigiile care au ca obiect plângeri împotriva proceselor-verbale de contravenție în care se sancționează persoanele în temeiul legislației rutiere și au ca sancțiune, printre altele, și reținerea permisului de conducere. Întrucât legea prevede posibilitatea ca, pe perioada judecării contestației, petentului să-i se restituie permisul de conducere, până la soluționarea definitivă a contestației, uneori se înregistrează în mod abuziv acțiuni în justiție.

În situații de acest fel instanțele sancționează cu amendă pe aceia pe care îi identifică drept justiciabili de rea-credință și care abuzează de drepturile procesuale. Sancțiunea face corp comun cu dispozitivul hotărârii judecătorești, care se comunică serviciului public de taxe și impozite, pentru ca respectiva persoană să fie dată în debit și să fie executat pentru atitudinea sa abuzivă. Acesta este unul dintre modurile în care se încearcă prevenirea abuzului de drepturi procesuale din punctul de vedere arătat anterior.

Bineînțeles că orice tip de abuz de drepturi procesuale nu va putea fi eliminat, însă există posibilitatea legală de a preveni ori, după caz, sancționa situațiile descrise, iar cei care au intenția

de a comite asemenea fapte, trebuie să știe care sunt consecințele faptelor lor.

Nediscriminarea

Pentru a putea vorbi despre nediscriminare, trebuie, mai întâi, să stabilim limitele noțiunii de „discriminare”. Pornind de la definirea acestui termen, cunoaștem că discriminarea reprezintă o acțiune prin care anumite persoane sunt tratate diferit ori sunt lipsite de anumite drepturi, indiferent dacă vorbim despre o discriminare pozitivă sau negativă. Dacă lipsa drepturilor este justificată sau nu ori dacă acele considerente care stau la baza discriminării sunt sau nu întemeiate, o poate constata doar o analiză obiectivă asupra situației de fapt. Practic, această analiză va delimita discriminarea de orice alt termen sau noțiune.

În cazuri bine justificate, respectiv, când legea o dispune, este rațional să li se interzică anumite drepturi unor persoane și să existe un tratament juridic diferit. De aici concluzionăm că, pentru a ne afla în prezența discriminării, tratamentul juridic diferit și interzicerea unor drepturi trebuie să fie nejustificate.

Constituția României, ca lege fundamentală și Codul civil reglementează echilibrat ordinea juridică publică și privată astfel încât să nu aducă atingere niciunei persoane în drepturile și libertățile pe care aceasta le are. Codul de procedură civilă prevede, de asemenea, principii care guvernează procesul civil astfel încât instanțele și autoritățile judecătorești să asigure fiecărei persoane o judecată dreaptă și un proces echitabil. Legea specială continuă să fie legea care reglementează și sancționează toate faptele discriminatorii [Ganfalean et al., 2010, pp. 27-37].

Când vorbim despre legea specială ne referim la O.G. nr. 137/2000. Aceasta a suportat modificări, completări și actualizări. Însă și Curtea Constituțională a României a pronunțat mai multe decizii de neconstituționalitate, în exercitarea atribuțiilor de control asupra legislației române.

Astfel, un exemplu în acest sens este Decizia Curții Constituționale nr. 1.325 din 4 decembrie 2008, publicată în Monitorul Oficial nr. 872 din 23 decembrie 2008 prin care s-a constatat că dispozițiile Ordonanței Guvernului nr. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare sunt neconstituționale în măsura în care din acestea se desprinde în esență instanțele judecătorești au competența să anuleze ori să refuze aplicarea unor acte normative cu putere de lege, considerând că sunt discriminatorii, și să le înlocuiască cu norme create pe cale judiciară sau cu prevederi cuprinse în alte acte normative.

Conform art. 147 din Constituția României republicată în Monitorul Oficial nr. 767 din 31 octombrie 2003, dispozițiile din legile și ordonanțele în vigoare, precum și cele din regulamente, constatate ca fiind neconstituționale,

și încetează efectele juridice la 45 de zile de la publicarea deciziei Curții Constituționale dacă, în acest interval, Parlamentul sau Guvernul, după caz, nu pun de acord prevederile neconstituționale cu dispozițiile Constituției. Pe durata acestui termen, dispozițiile constatate ca fiind neconstituționale sunt suspendate de drept.

Prin urmare, începând cu data de 23 decembrie 2008, dispozițiile Ordonanței Guvernului nr. 137/2000, în măsura în care din acestea se desprinde în esență instanțele judecătorești au competența să anuleze ori să refuze aplicarea unor acte normative cu putere de lege, considerând că sunt discriminatorii, și să le înlocuiască cu norme create pe cale judiciară sau cu prevederi cuprinse în alte acte normative, sunt suspendate de drept, urmând să înceteze efectele juridice, începând cu data de 7 februarie 2009, dacă legiuitorul nu intervine pentru modificarea prevederilor atacate. [<http://www.polcomtim.ro/diverse/O137.pdf>].

Ultima modificare adusă legii speciale în materia discriminării este O.U.G. nr. 19 din 27 martie 2013. Prin aceasta se constată un interes continuu pentru acest domeniu al discriminării, dacă îl putem numi astfel. Cu toate acestea, legislația română încă nu dispune de un act normativ complet în această materie.

În procedura de soluționare a actelor discriminatorii cei discriminați au la îndemână posibilitatea de a se adresa direct instanței de judecată sau, mai întâi, Consiliului Național pentru Combaterea Discriminării (C.N.C.D.). Această a doua variantă nu reprezintă o procedură prealabilă, obligatorie, ci o alternativă legală de care discriminatul se poate folosi în următoarele situații: dacă nu dorește să investească instanța cu soluționarea pricinii sale ori dacă, deși intenționează să meargă în fața instanței, așteaptă hotărârea C.N.C.D. care, dacă îi este favorabilă, poate fi folosită în dovedirea acțiunii în justiție.

C.N.C.D. se pronunță asupra sesizării constatând temeinicia, dacă există sau nu un act discriminatoriu, iar în caz afirmativ îl sancționează cu amendă, ca pe o faptă contravențională din dreptul comun, putând să îl oblighe pe cel sancționat să înceteze actul discriminatoriu și chiar să îl despăgubească pe petent. Hotărârea pronunțată, denumită decizie, poate fi atacată în fața instanței de contencios administrativ de către cel nemulțumit. Aceasta nu se bucură de autoritate de lucru judecat în fața instanței, care va putea fi investită cu cerere separată și nici nu va reprezenta un abuz de drepturi procesuale din partea petentului discriminat, atunci când acesta acționează cu bună credință.

Avantajele aduse de către sesizarea C.N.C.D. sunt, printre altele, lipsa taxei de timbru, posibilitatea dovedirii cererii prin orice mijloc de probă, decizia pronunțată poate fi adusă în instanță, în cadrul

probei cu înscrisuri pentru susținerea cererii formulate.

Chiar dacă partea nu sesizează C.N.C.D., în cererea cu care discriminatul învestește instanța de judecată este obligatoriu ca în petitul acțiunii să fie menționat și C.N.C.D., ca parte în proces. Această autoritate va înainta instanței un punct de vedere care are valoare de recomandare, întocmai ca și în punctul de vedere exprimat de către un expert/specialist în cadrul unui proces.

În cadrul procedurii în fața C.N.C.D. sau a instanțelor, atunci când se judecă un act de discriminare, este avut în vedere respectarea dreptului fiecăreia dintre persoanele implicate, asigurarea judecării cu respectarea echității, precum și a drepturilor și libertăților persoanelor. Abuzul de drept ori folosirea abuzivă a drepturilor procesuale este sancționat de fiecare dată, începând cu respingerea sesizării și putând continua cu sancțiuni pecuniare.

Despre problematica discriminării putem găsi exemple practice în contractele de credit bancar [Turcu și Stan, 2008b, pp. 735-743], dar și în domeniul denumit generic al „falimentului”, unde există mai multe posibilități legale de a deveni insolubil: când unul dintre creditorii solicită instanței să constate că debitorul său a devenit insolubil ori când debitorul însuși, împovărat de datorii, solicită instanței să îi constate starea de insolabilitate.

În acest ultim domeniu întâlnim doctrina și jurisprudența suficiente pentru a evidenția seriozitatea și buna-credință atât a creditorului, cât și a debitorului, ori situații abuzive, care pot determina insolabilitatea prin folosirea exagerată a dispozițiilor legale [Turcu și Stan, 2008a].

Concluzii

Am ales ca temă de studiu analiza unor aspecte privind drepturile omului prin perspectiva unor limite, acestea fiind abuzul și nediscriminarea. Motivul pentru care am considerat această temă ca fiind una interesantă este acela determinat de alegerea legislației naționale, mai ales cea cuprinsă în noile coduri, de aplicarea acesteia și de corectarea în alegerea noțiunii de armonizare legislativă, ca membrii ai Uniunii Europene.

Asa cum aminteam încă de la început, lucrarea de față este un studiu teoretic. Considerăm că prin exemplele pe care le-am prezentat, acestea fiind exemplificative, dar și semnificative, tindem spre o mai bună înțelegere a temei cercetate.

Bibliografie

[1] Brașoveanu, Florica, *The right to a fair trial*, The International Conference – CKS 2012 – Challenges of the Knowledge Society Bucharest, May 11–12, 2012, 6th Edition, Editura Pro Universitaria, București, 2012, pp. 1053-1057

- [2] Brașoveanu, Florica, *International protection of human rights*, “Ovidius” University Annals, Economic Sciences Series, Volume XII, Issue 2 /2012.
- [3] Ganfalean, Ioan, Hurbean, Ada, Tudorascu, Miruna, *The Principle of Non-Discrimination and Restrictions of the Right of Free Movement of Persons and Workforce*, Review of Comparative Law nr. 14-15, Wydawnictwo KUL, Lublin 2010, pp. 27-37.
- [4] Turcu, Ion, Stan, Mădălina, 2008a, *Bank managers and their clients. The first European Banker's partnership in Dacia Trajana*, publicat în *Current issues in banking law*, București, Editura Wolters Kluwer, pp. 735-743.
- [5] Turcu, Ion, Stan, Mădălina, 2008, *Soarta relațiilor de afaceri ale debitorului*, în *Revista de insolvență Phoenix* nr. 26/2008, Editat de Uniunea Națională a Practicienilor în Insolvență din România.
- [6] Decizia Curții Constituționale nr. 1.325 din 4 decembrie 2008, publicat în *Monitorul Oficial* nr. 872 din 23 decembrie 2008
- [7] <http://www.polcomtim.ro/diverse/O137.pdf>

